ان اللہ علیٰ کل شیٔ قدیراً



مطبع ماہتاب ہند میرٹھ باہتمام لالہ گنگا سہائے

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الکریم الوہاب - والصلوٰۃ والسلام علی من اوتی فصل الخطاب سیدنا و مولانا محمد الشافع
المشفع یوم الحساب وعلی آلہ خیر الآل واصحابہ خیر الاصحاب علی سائر الاولیاء الانجاب اما بعد بندہ
درگاہ رب الارباب فقیر سید حسین حیدر حسینی قادری برکاتی مارہروی اعطاہ اللہ تعالیٰ حسن المآب
بخدمات اہل اسلام عرضہ میدہد کہ تعظیم و تکریم جمیع اصحاب جناب رسالتمآب صلی اللہ تعالیٰ علیہ و
سلم از فرائض و واجبات دین متین و کف لسان از ذکرشان بجز خیر از لوازم شرع مبین است چہ فضل
اصحاب کرام ثابت از احادیث سرور انام بلکہ آیات کتاب ملک عزیز العلام است و اخبار
مورخین کہ بنیاد سوء اعتقاد اند نقل بعض از رواۃ مجاہل و نقل اکثر از روافض لیام است پس
در بطلان آن چہ کلام است مع ذلک چون بعض کسان با وجود ادعاء اعتقاد مذہب اہل سنت و
جماعت نسبت بعض اصحاب کرام سوء عقیدت میدارند بلکہ کلمات استخفاف و اہانت بزبان
می آرند بناءً علیہ فقیر حقیر محض برد دین از محبت ایمانی استفتائی درین امر از علمائے
اہل سنت خواستہ و جواب آن حاصل ساختہ و برائی زیادتی فائدہ بجمع و طبع آن برداختہ حق
سبحانہ توفیق خیر بجمیع اہل اسلام عنایت نماید و ثواب این امر خیر بفقیر عطا فرماید آمین و این رسالہ
را بتصحیح العقیدہ فی باب امیر المعویۃ موسوم ساختم و امیدوار ناظرین رسالہ آنست کہ فقیر را

بموجب مذہب مختار جمہور محققین اہل سنت وجماعت علی الاطلاق حکم کفر بر محاربین عہد خلافت
جناب مرتضوی صحیح است یا نی و آنحضرت طلحه و حضرت زبیر و حضرت معویه و حضرت عمرو بن العاص
رضی الله تعالی عنهم را تعظیم و تکریم نمودن یعنے لفظ رضی الله عنهم وغیره گفتن لازم است یا بالطعن
و تحقیر یاد کردن و از طعن و تحقیر شان خروج از اہل سنت لازم می آید یا نی +

الجواب

بموجب مذہب مختار جمہور محققین از اہل سنت چنانکه از کتب معتمده عقائد و حدیث و اصول ثابت
است محاربین حضرت جناب امیر المومنین خاتم الخلفاء الراشدین را که سه فرقه بودند و در فتنه افتادند
ہرگز کافر نتوان گفت اما فرق در ہر سه فریق آنکه رؤسائے محاربین جنگ جمل یعنے حضرت
طلحه و حضرت زبیر رضی الله عنهما که از عشره مبشره اند و حضرت ام المومنین که زوجه محبوبه جناب
سید المرسلین صلعم اند غرض اصلی شان ہرگز از جدال و قتال نبوده صرف اصلاح حال مسلمین
مد نظر بود که یک ناگاه اتفاق جنگ افتاده و مع ذلک ہر سه صاحبان از ان رجوع فرمودند
چنانکه بروایات معتمده ثابت است پس با وجودیکه از خطائی اجتهادی که مستوجب یک ثواب
است ارتکاب این امر نمودند اما بالاخر چون رجوع فرمودند حالا استحقاق اطلاق لفظ باغی ہم
حقیقة صحیح نیست و رؤسائی محاربین جنگ صفین یعنے حضرت معاویه و حضرت عمرو بن العاص
رضی الله تعالی عنهما که ہم از صحابه کرام بوده اند در اشتباه افتاده از خطار خود تا با اصرار
جنگ و قتال بار بار نموده اند و این گروه ہرچند قتال از اجتهاد خطا نموده است اما خطائے
شان واجب الانکار بوده است و در اطلاق لفظ باغی بر ایشان اختلاف است اما صحیح
آن است که صحیح است و مع ذلک تعظیم شان بحیثیت شرف صحبت رسول الله صلی الله علیه وسلم
بموجب مذہب جمہور اہل سنت لازم است چه تنها این بغاوت و خطا که از عمد نبوده سنا زم
فسق و عصیان نیست رفع عن امتی الخطاء والنسیان شاہد است و خطای ... ام مفعو

[illegible] مروج از

اہل سنت است نہ ہست اہل سنت ہمینقدر ہست کہ جناب امیر ارشاد فرمودہ اخواننا بغوا علینا
زیادہ ازین طعن بر وشان طعن بر جناب مرتضوی است تفصیل این مسئلہ در احیاء العلوم
و یواقیت و شرح فقہ اکبر و مرقاۃ شرح مشکوۃ شریف و مجمع البحار و صواعق محرقہ و شفاء
قاضی عیاض و غیرہا باید دید و آنچہ در بعض کتب مناظرہ شیعہ و سنی کہ متاخرین بنا بر روایات
تاریخیہ الفاظ مبہمہ مجملہ بطور تسلیم و تنزل و تجوز و تحمل مینویسند بر خلاف تصریحات عقائد سلف
مدار اعتقاد بران نتوان نہاد مذہب مختار جمہور محققین از حضرت صوفیہ و محدثین و فقہا و
متکلمین ہمینست پس انکار آن ضلال مبین است درین مقام بعض اقوال ائمہ دین باختصار
نقل نمودہ می آید امام عسقلانی در تقریب التہذیب فرمودہ معویہ ابن [illegible] در تقریب است
صخر ابن حرب ابن امیہ ابن عبد الشمس ابن عبد مناف الاموی ابو سفیان صحابی شہیر اسلم عام
الفتح و فات سنۃ اثنین و ثلاثین انتہی علامہ زرقانی در شرح مواہب در ذیل ذکر کاتبین آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم در بیان حال ابو سفیان فرمودہ اسلم فی الفتح و کان من المؤلفۃ ثم حسن
اسلامہ و روی عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم و عنہ ابنہ معویۃ و ابن عباس الخ منہ ۱۲

ابی سفیان صخر ابن حرب بن امیۃ الاموی ابو عبد الرحمن الخلیفۃ صحابی اسلم قبل الفتح و کتب
الوحی و مات فی رجب سنۃ ستین و قد قارب الثمانین انتہی امام بخاری علیہ الرحمۃ در صحیح خود
آوردہ عن ابن ابی ملیکۃ قال اوتر معاویۃ رضی اللہ عنہ بعد العشاء برکعۃ و عندہ مولی لابن
عباس فاتی ابن عباس فقال ای ابن عباس دعہ فانہ قد صحب رسول اللہ صلعم و در روایت دیگر آوردہ
قال ای ابن عباس انہ فقیہ الحدیث پس ازین روایت صحیح بخاری ہم بموجب ارشاد حضرت
ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہ صحابی و فقیہ بودن حضرت معاویہ و انکار بر اعتراض بر وشان
ثابت ہست امام حجۃ الاسلام محمد غزالی قدس سرہ کہ امام علماء ظاہر و باطن اند در کتاب احیاء العلوم

تزکیہ جمیع الصحابة والثناء علیهم کما اثنی الله سبحانه تعالی و رسوله صلی الله علیه وسلم وما جری بین معاویة
وعلی رضی الله عنهما کان مبنیا علی الاجتهاد والی قوله وقد قال افاضل العلماء کل مجتهد مصیب واحد
الی آخره و امام شعرانی در کتاب الیواقیت والجواهر فی بیان عقائد الاکابر که در بیان عقائد
مشائخ کرام از کلام حضرت شیخ اکبر خصوصاً و اقوال دیگر اکابر طریقت عموماً جمع فرموده است
میفرماید المبحث الحادی والاربعون فی بیان وجوب الکف عما شجر بین الصحابة ووجوب اعتقاد انهم
ماجورون و ذلک لانهم کلهم عدول باتفاق اهل السنة سواء من لابس الفتن ومن لم یلابسها کل ذلک
احسانا للظن بهم وحملهم فی ذلک علی الاجتهاد فان تلک الامور مما علیه فی کل مجتهد مصیب وان
المصیب واحد والمخطئ معذور ماجور قال ابن الانباری لیس المراد بعدالتهم ثبوت العصمة لهم وانما
المراد قبول روایاتهم فی احکام دیننا من غیر تکلف بحث عن اثبات العدالة وطلب التزکیة ولم
یثبت لنا شیء یقدح فی عدالتهم فنحن علی استصحاب ما کانوا علیه فی زمن رسول الله صلی الله علیه وسلم
حتی یثبت خلافه ولا التفات الی ما یذکره بعض اهل السیر فان ذلک لا یصح وان صح فله تاویل صحیح
وکیف یجوز الطعن فی حملة دیننا فنحن لم یاتنا خبر عن نبینا صلی الله علیه وسلم الا بواسطتهم فمن طعن فی
الصحابة طعن فی نفس دینه فیجب سد الباب جملة لا سیما الخوض فی معاویة وعمرو بن العاص و آخرها ولا
ینبغی الاغترار بما نقله بعض الروافض عن اهل البیت من کراهتهم فان مثل هذه المسئلة نزعها
دقیق ولا یحکم فیها الا رسول الله صلی الله علیه وسلم فانها مسئلة نزاع بین اولاده واصحابه رضی الله
عنهم قال الکمال بن ابی شریف ولیس المراد بما شجر بین علی رضی الله تعالی عنه ومعاویة رض المنازعة
فی الامارة کما توهمه بعضهم وانما المنازعة کانت بسبب تسلیم قتلة عثمان رض کان رای ان تاخیر
تسلیمهم اصوب اذ المبادرة تودی الی اضطراب امر الامامة ورای معاویة رض الی ان المبادرة
للاقتصاص منهم اصوب فکل منهما مجتهد ماجور فهذا هو المراد بما شجر بینهم انتهی و در غنیة الطالبین
در بیان خلافت حضرت جناب امیر علیه السلام فرموده واما قتاله الطلحة والزبیر وعائشة ومعاویة

رضوان الله تعالى عليهم [illegible]

وجميع ما شجر بينهم من منازعة ومنافرة وخصومة لان الله تعالى يزيل ذلك من بينهم يوم القيامة كما

قال عز من قائل ونزعنا ما في صدورهم من غل اخوانا على سرر متقابلين ولان عليا رضي الله عنه كان

على الحق في قتاله لانه كان يعتقد صحة امامته على ما بينا من اتفاق اهل الحل والعقد من الصحابة رضي الله

عنهم على امامته وخلافته فمن خرج عن ذلك وناصبه حربا كان باغيا خارجا على الامام فجاز قتاله ومن

قاتله من معاوية وطلحة والزبير رضي الله عنهم طلبوا ثار عثمان بن عفان رضي الله عنه خليفة حق المقتول

ظلما والذين قتلوه كانوا في عسكر علي رضي الله عنه فكل ذهب الى تاويل صحيح فاحسن احوالنا الامساك

في ذلك ورد امرهم الى الله عز وجل وهو احكم الحاكمين وخير الفاصلين والاشتغال بعيوب انفسنا و

تطهير قلوبنا من امهات الذنوب وظواهرنا من موبقات الامور واما خلافة معاوية بن ابي سفيان

رضي الله عنه فثابتة صحيحة بعد موت علي رضي الله تعالى عنه وبعد خلع الحسن بن علي نفسه من الخلافة

وتسليمها الى معاوية رضي الله عنه لراي راه الحسن رضي الله عنه ومصلحة عامة تحققت له وهي حقن

دماء المسلمين وتحقيق لقول النبي صلى الله عليه وسلم في الحسن رضي الله عنه ابني هذا سيد يصلح الله به بين

فئتين عظيمتين من المسلمين فوجبت امامته بعقد الحسن فسمي عامه عام الجماعة لارتفاع الخلاف

بين الجميع واتباع الكل لمعاوية لانه لم يكن هناك منازع ثالث في الخلافة وخلافته مذكورة

في قول النبي صلعم وهو ما روي عن النبي صلى الله عليه وسلم تدور رحى الاسلام خمسا وثلثين سنة

او ستا وثلثين او سبعا وثلاثين والمراد بالرحى في هذا الحديث القوة في الدين والخمس سنين الفاضلة

عن الثلاثين فهو من جملة خلافة معاوية الى تمام تسعة عشر سنة وتتمه لان الثلاثين كملت لعلي

رضي الله عنه على ما بينا وهم در غنية الطالبين فرموده ذ اتفق اهل السنة على وجوب الكف فيما

شجر بينهم والامساك عن مساويهم واظهار فضائلهم ومحاسنهم وتسليم امرهم الى الله عز وجل على ما كان

وجرى اختلاف علي وطلحة والزبير وعائشة ومعاوية رضوان الله عليهم اجمعين على ما قدمنا بيانه واعطاء

كل ذي فضل فضله كما قال الله عز وجل والذين جاؤا من بعدهم يقولون ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذين

سبقونا بالایمان ولا تجعل فی قلوبنا غلا للذین آمنوا ربنا انک رؤف رحیم وقال اللہ تعالیٰ تلک امۃ
قد خلت لہا ما کسبت ولکم ما کسبتم ولا تسئلون عما کانوا یعملون وقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم اذا
ذکر اصحابی فامسکوا وفی لفظ آخر وایاکم وما شجر بین اصحابی فلو انفق احدکم مثل احد ذہبا ما بلغ
مد احدہم ولا نصیفہ وقال صلی اللہ علیہ وسلم لا تسبوا اصحابی فمن سبہم فعلیہ لعنۃ اللہ وقال صلی اللہ
علیہ وسلم فی حدیث انس ابن مالک رضی اللہ عنہ طوبی لمن رآنی ومن رای من رآنی وقال صلی اللہ
علیہ وسلم فی روایۃ انس رضی اللہ عنہ ایضاً ان اللہ عزوجل اختارنی واختار لی اصحابی فجعلہم انصاری
وجعلہم اصہاری وانہ سیجیٔ آخر الزمان قوم ینتقصونہم الا فلا تواکلوہم الا فلا تشاربوہم الا فلا
تناکحوہم الا فلا تصلوا معہم ولا تصلوا علیہم علیہم حلت اللعنۃ وروی عن جابر رضی اللہ عنہ قال قال
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یدخل النار احد ممن بایع تحت الشجرۃ وروی ابو ہریرۃ رضی اللہ عنہ
قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اطلع اللہ علی اہل بدر فقال اعملوا ما شئتم فقد غفرت لکم ۞
وروی ابن عمر رضی اللہ عنہما قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انما اصحابی مثل النجوم فبایہم
اخذتم بقولہ اہتدیتم ۞ وعن ابن بریدۃ عن ابیہ رضی اللہ عنہ قال ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال
من مات من اصحابی بارض جعل شفیعا لاہل تلک الارض وقال سفیان بن عیینہ رضی اللہ عنہ من
نطق فی اصحاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بکلمۃ واحدۃ فہو صاحب ہوی ۞

علامہ قاضی عیاض در شفا شریف فرمودہ ومن توقیرہ صلی اللہ علیہ وسلم وبرہ توقیر اصحابہ
وبرہم ومعرفۃ حقہم والاقتداء بہم وحسن الثناء علیہم والامساک عما شجر بینہم ومعاداۃ من عاداہم والاضراب
عن اخبار المؤرخین وجہلۃ الرواۃ وضلال الشیعۃ والمبتدعین القادحۃ فی احد منہم وان یلتمس لہم
فیما نقل من مثل ذلک فیما کان بینہم من الفتن احسن التاویلات ویخرج اصوب المخارج انہم اہل ذلک
ولا یذکر احد منہم بسوء ولا یغمض علیہ امر بل یذکر حسناتہم وفضائلہم وحمید سیرہم ویسکت عما وراء
ذلک کما قال اذا ذکر اصحابی فامسکوا الخ وہم دران مقام است قال رجل للمعافی ابن عمران این
عمر بن عبد العزیز من معاویۃ فغضب وقال لا یقاس باصحاب النبی صلی اللہ علیہ وسلم احد معاویۃ

صاحبه وصهره وکاتبه وامینه علی وحیه الخ امام نووی در شرح مسلم در کتاب الزکوة ذیل حدیث قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یکون فی امتی فرقتان فیخرج من بینهما مارقة یلی قتلهم اولیهم بالحق الحدیث فرموده اند الروایات صریحة فی ان علیا رضی الله عنه کان هو المصیب المحق والطائفة الاخری اصحاب معویة کانوا البغاة متاولین وفیه التصریح بان الطائفتین مؤمنون لا یخرجون بالقتال عن الایمان ولا یفسقون وهذا مذهبنا ومذهب موافقینا انتهی ونیز امام نووی در شرح صحیح مسلم در کتاب الفتن فرموده واعلم ان الدماء التی جرت بین الصحابة رضی الله عنهم لیست بداخلة فی هذا الوعید ومذهب اهل السنة والحق احسان الظن بهم والامساک عما شجر بینهم وتاویل قتالهم وانهم مجتهدون متاولون لم یقصدوا معصیة ولا محض الدنیا بل اعتقد کل فریق انه المحق ومخالفه باغ فوجب علیه قتاله لیرجع الی امر الله وکان بعضهم مصیبا وبعضهم مخطئا معذورا فی الخطاء لانه لاجتهاد والمجتهد اذا اخطاء لا اثم علیه وکان علی رضی الله عنه هو المحق المصیب فی تلک الحروب هذا مذهب اهل السنة ونیز امام نووی در شرح مسلم ذیل حدیث شریف قال لعمار تقتلک الفئة الباغیة فرموده قال العلماء هذا الحدیث حجة ظاهرة فی ان علیا رضی الله عنه کان محقا مصیبا والطائفة الاخری بغاة لکنهم مجتهدون فلا اثم علیهم لذلک کما قدمناه فی مواضع منها علامه زرقانی در شرح مواهب بعد بیان وجوب توقیر صحابه وعدم التفات بطرف اخبار ناقلین مطاعن از مورخین جهال فرموده وما وقع بینهم من المنازعات والمحاربات فله محامل وتاویلات وهو ان کلا اداه اجتهاده الی ان الحق ما فعله فتعین علیه وان کان اخطاء کمعاویة مع علی فانه مصیب باتفاق اهل الحق ومعاویة ماجور وان اخطاء انتهی ونیز علامه زرقانی در شرح مواهب فرموده در بیان خصائص آنحضرت صلی الله علیه وسلم ومنها ان اصحابه کلهم عدول بتعدیل الله تعالی وتعدیله علیه الصلوة والسلام بظواهر الکتاب نحو محمد رسول الله والذین معه الایة والسنة فتقبل روایاتهم ولو کان حجة فعلهم کراوانه علی قتل الخوارج وشهاداتهم لثبوت عصمتهم واستحالة المعصیة علیهم کما نص علیه ابن الانباری وغیره واشار الیه بقوله فلا یبحث عن عدالة احد منهم فی شهادة ولا روایة کما یبحث عن سائر الرواة وغیرهم لانهم خیر الامة ومن طرأ له منهم قادح کسرقة وزنا عمل بمقتضاه

ولکن لا یفسقون بما یفسق به غیرہم کما ذکرہ الجلال المحلی فی شرح جمع الجوامع فتقبل روایاتہم وشہاداتہم ولو وقعت کبیرۃ من بعضہم اقیم حدّہا امام لا وان لم یبلغنا ثبوتہ انتہی ونیز در زرقانی متعلق حدیث صلح جناب امام حسین علیہ السلام وحضرت معاویہ رضہ فرمودہ وفیہ انہ لم یخرج احد من الطائفتین فی تلک الفتنۃ بقول او عمل عن الاسلام اذ احدہما مصیبۃ والاخری مخطئۃ وکل من منہما ماجور انتہی علامہ قسطلانی در شرح صحیح بخاری شریف در باب علامات النبوۃ بذیل حدیث ولعل اللہ یصلح بہ بین فئتین من المسلمین فرمودہ الطائفتین طائفۃ معاویۃ بن ابی سفیان وطائفۃ الحسن وکانت اربعین الفا بایعوہ علی الموت وکان الحسن احق الناس لہذا الامر فدعاہ ورعہ الی ترک الملک رغبۃ فیما عند اللہ ولم یکن ذلک لعلۃ ولا لقلۃ وقولہ من المسلمین دلیل علی انہ لم یخرج احد من الطائفتین فی تلک الفتنۃ من قول او فعل عن الاسلام اذ احدی الطائفتین مصیبۃ والاخری مخطئۃ ماجورۃ انتہی ملا علی قاری در جلد ثانی مرقاۃ شرح مشکوۃ در باب مناقب اصحاب بذیل شرح حدیث عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہ قال لمعاویۃ اللہم اجعلہ ہادیا ومہدیا واہد بہ رواہ الترمذی فرمودہ لا ارتیاب ان دعاء النبی صلی اللہ علیہ وسلم مستجاب فمن کان ہذا حالہ کیف یرتاب فی حقہ الی آخرہ ونیز در جلد ثانی مرقاۃ در بیان تفضیل اصحاب کرام بر غیر الشبان فرمودہ ومن ثم قیل لابن المبارک ایہما افضل معاویۃ او عمر بن عبد العزیز فقال الغبار الذی دخل فی انف فرس معاویۃ رضہ مع النبی صلی اللہ علیہ وسلم خیر من مثل عمر بن عبد العزیز کذا کذا مرۃ انتہی در بحر المذاہب لفتہ اجمع اہل السنۃ والجماعۃ علی وجوب تعظیم الصحابۃ والکف عن ذکرہم الا بخیر لما ورد من الآیات والاحادیث فی فضائلہم ومناقبہم ووجوب الکف عن الطعن فیہم عموما الخ وبعد ذکر آیات احادیث فضل عموم اصحاب فرمودہ وما نقلہ ارباب السیر فی بعضہم کمعویۃ وعمرو بن العاص ومغیرۃ بن شعبۃ وغیرہم رضی اللہ تعالی عنہم بغض عنہ ولا یسمع اذ فضل صحبتہم مع النبی صلی اللہ علیہ وسلم قطعی وما نقل ظنی فلا یزاحم القطعی وایضا فقد قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم اذا ذکر اصحابی فامسکوا والواجب علی کل من سمع شیأ من ذلک ان یلبث فیہ ولا ینسبہ الی احدہم بمجرد رؤیتہ فی کتاب وسماعہ من شخص بل لا بد

ان یبحث عنہ حتی یصح عندہ بسنتہ الی احدہم محبتہ الواجب ان یلیس لہم احسن التاویلات اصوب

المخارج اذہم اہل لذالک ما وقع بینہم من المنازعات والمحاربات فلہ محامل وتاویلات الخ

وبعد نقل اقوال ائمہ دین آورده فتلخص ان معویۃ رض لم یکن فی ایام علی رضی اللہ عنہ خلیفہ وانما کان

خلیفہ حق وامام صدق بعد علی رضی اللہ عنہ عند تسلیم الحسن رضی اللہ عنہ امر الخلافۃ لہ وان

ہذہ التسلیم لم یکن اضطراریا بل اختیاریا وانہ لم یستحق الشتم والطعن ولا یتناج لہ السب واللعن فا

فیہ مطعون طاعن فی نفسہ ودینہ الخ علامہ محمد طاہر محدث علیہ الرحمۃ در مجمع البحار فرمودہ الہدایۃ

اما مجرد الدلالۃ اذالہ لالۃ الموصلۃ الی البغیۃ فعلی الاول کان مہدیا تکمیلا لہ لان رب ہادٍ لا یکون

مہدیا وقولہ واہد بہ تتمیم لان الذی فاز بدلولۃ قد لا یتبعہ احد وعلی الثانی کان مہدیا تاکیدا وا

تکمیل ولا ارتیاب ان دعاء النبی صلی اللہ علیہ وسلم مستجاب فمن کان ہذا حالہ فکیف یرتاب فی حقہ

فی اغراض بمن یتجارف فی معاویۃ الی آخرہ علامہ بن حجر مکی در صواعق محرقہ فرمودہ ومن اعتقا

اہل السنۃ والجماعۃ ان ما جری بین علی ومعاویۃ رض من الحروب فلم یکن لمنازعۃ معاویۃ رض لعلی رض فی

الخلافۃ للاجماع علی حقیقتہا لعلی رض فلم تہیج الفتنۃ بسببہا وانما ہاجت بسبب ان معاویۃ ر

ومن معہ طلبوا من علی تسلیم قتلۃ عثمان رض الیہم لکون المعاویۃ ابن عمہ فامتنع علی ظنا منہ ان تسلیمہ

الیہ علی الفور مع کثرۃ عشائرہم یودی الی اضطراب وتزلزل فی امر الخلافۃ الی آخرہ ونیز در صوا

فرمودہ ومن اعتقاد اہل السنۃ والجماعۃ ایضًا ان معاویۃ رض لم یکن فی ایام علی رض خلیفۃ

وغایتہ اجتہادہ انہ کان لہ اجر واحد واما علی رض فکان لہ اجران اجر علی اجتہادہ واج

علی اصابتہ بل عشرۃ اجور الخ ونیز در صواعق در ذیل حدیث صحیح بخاری کہ در باب فضا

جناب امام حسن علیہ السلام وارد است ان ابنی ہذا سید ولعل اللہ ان یصلح بہ بین فئتین عظیمتین

من المسلمین الحدیث بعد بیان وقوع صلح فرمودہ فکان ترجیہ صلی اللہ علیہ وسلم لوقوع الاصلاح

بین الفئتین من المسلمین فہیج دلالۃ ای دلالۃ علی صحۃ ما فعلہ الحسن علیہ السلام وعلی انہ مختار فیہ علی

ان تلک الفوائد الشرعیۃ وہی صحۃ خلافۃ معاویۃ ولتفرقۃ فیہا لسائر ما تقتضیہ الخلافۃ تتر

ذالک فالحق ثبوت الخلافة لمعاویة رض من حینئذ وانه بعد ذلک خلیفة حق وامام صدق فیجب
وقد اخرج الترمذی وحسنه عن عبد الرحمن بن ابی عمیرة الصحابی عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال
لمعاویة اللهم اجعله هادیا مهدیا واخرج احمد فی مسنده عن العرباض ابن ساریة سمعت رسول الله
صلی الله علیه وسلم یقول اللهم علم معاویة الکتاب والحساب وقه العذاب فتامل دعاء النبی صلی الله
علیه وسلم له فی الحدیث الاول بان الله یجعله هادیا مهدیا والحدیث حسن فهو مما یحتج به علی فضل
معاویة وانه لا ذم تلحقه بتلک الحروب لما علمت انها کانت مبنیة علی اجتهاد ولان المجتهد اذا
اخطاء لا ملام علیه ولا ذم یلحقه بسبب ذلک لانه معذور ولذا کتب له اجر ومما یدل لفضله ایضا
الدعاء له فی الحدیث الثانی ولا شک ان دعاءه صلی الله علیه وسلم مستجاب فعلمنا منه انه لا عقاب
علی معاویة فیما فعل بل له الاجر کما تقرر وقد سمی النبی صلی الله علیه وسلم فئة مسلمین فدل علی بقاء
حرمة الاسلام وانهم فئتان علی حد سواء فلا فسق ولا نقص یلحق احدهما لما قررناه وفئة معاویة
وان کانت باغیة لکنه بغی لا فسق الی آخره وهم در صواعق فرموده واما ما یستنجه بعض المبتدعة
من سبه ولعنه فله فیه اسوة ای اسوة بالشیخین وعثمان واکثر الصحابة فلا یلتفت لذلک ولا یعول
علیه فانه لم یصدر الا من قوم حمقاء جهلاء فلعنهم الله وخذلهم اقبح اللعنة والخذلان واقام علی ردهم
من سیوف اهل السنة ما وضح الدلائل والبرهان الی آخره علامه ابن همام در مسایره فرموده و
وما جری بین معاویة وعلی رض کان مبنیا علی الاجتهاد لا منازعة من معاویة اذ ظن علی رض
ان تسلیم قتلة عثمان مع کثرة عشائرهم واختلاطهم بالعسکر یؤدی الی اضطراب امر الامامة خصوصا
فی بدایتها فرای التاخیر اصوب الی ان یتحقق التمکن منه ویلتقطهم فان بعضهم عزم علی الخروج علی
علی وقتله لما نادی یوم الجمل بان یخرج عنه قتلة عثمان علی ما نقل فی القصة من کلام الاشتر النخعی
ان صح والله اعلم در شرح عقائد نسفی دربیان حضرت علی رض نوشته وما وقع من المخالفات والمحاربات
لم یکن من نزاع فی خلافته بل عن خطاء فی الاجتهاد الی آخره علامه خیالی در حاشیه فرموده
قوله بل عن خطاء فی الاجتهاد فان معاویة واحزابه بغوا عن طاعته مع اعترافهم بانه افضل اهل

پس معاویه و عائشه بر آن آمدند که در دعوت باید کرد علی و صحابه دیگر بنا چیر آن رفتند انتهی علامه جمال الدین محدث در روضة الاحباب فی سیر النبی والآل والاصحاب فرموده پوشیده نماند که مخالفت و مخاصمت که میان بعضے از صحابه واقع شده نزد اهل سنت و جماعت محمول برین است که عن اجتهاد بود لا عن نفسانیة و همه آنها قابل تاویلات و محامل صحیحه است دیر تقدیر تسلیم که بعضی از محمل قویم و تاویل مستقیم نباشد گوئیم این مخالفات و مخاصمات منقول است از ایشان بطریق اخبار آحاد و اکثر آنها اضعاف و جائزة الکذب است و صلاحیت معارضه با آیات قرانی و احادیث صحیحه مشهوره ندارد پس سزاوار آن است که بسبب آن اخبار جبارت بطعن اصحاب خیل بنبوة ماکب آن طعن موجب خسارت است یوم یقوم الحساب نمایند تا ابطال کتاب و سنت باخبار جائزة الکذب لازم نیاید و از تهدیدات و وعیدات که از صاحب شرع به ثبوت پیوسته پرحذر باشد انتهی علامه ابو الفضل توریشتی در معتمد فی المنتقد در بیان توقیر صحابه کرام فرموده وانچه مهم دین عموم مسلمانان است آنست که بنظر تعظیم بدیشان نگرند و هیچ حال بان طعن برایشان دراز نکنند که رسول صلے الله علیه وسلم امت را ازین فتنه تحذیر کرده است و گفته از خدا بترسید در حق اصحاب من پس از من ایشانرا نشانه مکنید که بدان خدائی که در رای جان محمد است صلی الله علیه وسلم که اگر یکی از شما مثل کوه احد زر خرچ کند یعنی در راه خدا بیک مد طعامی که یکی از ایشان خرچ کرده باشد نرسد و به نیمه آن الله الله فی اصحابی لا تتخذوهم بعدی غرضا فو الذی نفس محمد صلی الله علیه وسلم بیده لو انفق احدکم مثل احد ذهبا ما ادرک احدهم ولا نصیفه و شیطان از طریق هوا و تعصب مردم را تسویل کند که خصومتها ایشان با بعضے از صحابه رسول صلے الله علیه وسلم از بهر دین است چه ایشان بعد از رسول صلے الله علیه وسلم سیرت بگردانیدند و بایکدگر منازعت کردند تا بجائی رسید که خونها ریخته شد و این مسلمان که بدین فتنه ها مبتلا گشته است اول باید که بداند که از ایشان آدمیان بودند نه ملایکه نه انبیا که معصوم اند بلکه خطا بر ایشان روا بود اگرچه خدا یتعالے ایشانرا بشرف صحبت پیغمبر صلے الله علیه وسلم گرامی

کردہ بود بل بلے از ایشان چون در گناہی افتادی حضرت سندی وزود باحق کردیدی دیدانند

کہ مذہب اہل حق آنست کہ بندہ بگناہ کافر نشود و دلیل آن بعد ازین گفتہ شود وچون کافر

نشود ضرورۃ مومن باشند و سب فساق اہل ایمان روا نیست فکیف اصحابہ کہ باریتعالے

بر عموم ایشان ثنا گفتہ است و رسول صلے اللہ علیہ وسلم بحفظ و حرمت ایشان وصیت فرمودہ

واز دقیقہ در ایشان زجر بلیغ کردہ وگفتہ کہ از اصحاب من چیزہا پیدا شود کہ ذکر آن نیکو نباشد

شاہدان ایشان را بہدی یاد مکنید کہ حق تعالے ببرکت صحبت من آنہا را از ایشان درگزارند

و در دین باب احادیث بسیار است الی آخرہ امام غزالی علیہ الرحمۃ در کیمیای سعادت در

بیان پیدا کردن اعتقاد فرمودہ پس باخر ہمہ رسول ما را صلے اللہ علیہ وسلم بخلق فرستاد و نبوت

وی بدرجہ کمال رسانید کہ ہیچ زیادت را آن راہ نبود و بدین است او را خاتم انبیا کرد کہ بعد

از وی ہیچ پیغمبر نباشد و ہمہ خلق را از جن و انس بمتابعت او فرمود و او را ہمہ سید پیغمبران گردانید

و یاران و اصحاب ورا بہترین یاران و اصحاب دیگر پیغامبران کرد صلوۃ اللہ علیہم اجمعین انتہی

ونیز در کیمیائی سعادت در باب پیدا کردن احوال مردمان فرمود عمر عبد العزیز میگوید رسول

صلے اللہ علیہ وسلم را بخواب دیدم با ابوبکر و عمر نشستہ چون با ایشان نشستم ناگاہ علی و معاویہ رضہ

را بیاوردند و در خانہ فرستادند و در ببستند در وقت علی رضہ را دیدم کہ بیرون آمد وگفت قضی

لی در باب الکعبۃ یعنی کہ حق مرا نہادند پس زود تر معاویہ رضہ بیرون آمد وگفت غفر لی درب الکعبۃ

مرا نیز عفو کردند و بیامرزیدند الی آخرہ با الجملہ حضرت معاویہ رضی اللہ تعالے عنہ در اخبار بغاوت

اگرچہ خطا نمودند اما مقصود معذور اند و بموجب مذہب جمہور اہل سنت بوجہ بودن آن خطا

از اجتہاد ماجور اند و اکثر قصص و حکایات مورخین باطل و زور اند و بر تقدیر تسلیم ظہور آن

ہمہ امور بلحاظ شرف صحبت حضور سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم حسب وعدہ آنجناب مکرم

خطیات اصحاب کرام مغفور آمد **فائدہ** اگر کسی شبہہ کند کہ در تحفہ اثنا عشریہ در سوال از طرف

رفضہ وجواب اہلسنت نوشتہ اند آدم برائیکہ چون او را باغی و متغلب میدانند لیکن چرا لعن نمیکنند

جوابش آنکه نزد اہلسنت مرتکب کبیرہ را لعنت جائز نیست بالخصوص آن شخص با معی ہم
مرتکب کبیرہ است او را چرا لعن نمایند الی آخرہ پس فقیر این شبہ آنکہ طرز بیان در ذی بحث
تحفہ اثنا عشریہ کہ با فرقہ مخالف است ہمہ مبنی بر تنزل است ورنہ قطع نظر از مخالفت جمہور
مخالف خواہد شد باقوال ازالۃ الخفا تالیف والد ماجد شان کہ خود در تحفہ تعریف آن
فرمودہ اند و عبارت کتاب مذکور اینکہ اما آنکہ معاویہ مجتہد مخطی معذور بود پس از انجہت
کہ متمسک بود بشبہہ ہر چند دلیل دیگر در میزان شرع راجح تر از آن بر آمد مانند انچہ در قصہ
اہل جمل تقریر کردہ ایم الی آخرہ و نیز مخالف است بارشاد شیخ سرہندی صاحب شیخ الکل
صاحب تحفہ کہ در مکتوبات تصریح آن نمودہ اند عبارت مکتوب دویست و پنجاہ و یکم جلد اول از
مکتوبات شیخ مجدد صاحب بطور تلخیص آنست نداند کہ اصحاب پیغمبر علیہ و علیہم السلام والصلوٰۃ
ہمہ بزرگ اند و ہمہ را بہ بزرگی یاد باید کرد خطیب از انس روایۃ میکند کہ رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم فرمودہ ان اللہ اختارنی واختار لی اصحابی باختار لی منہم اصہارا وانصارا
فمن حفظنی فیہم حفظ اللہ ومن اذانی فیہم اذاہ اللہ و طبرانی از ابن عباس روایۃ کند کہ رسول
صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ من سب اصحابی فعلیہ لعنۃ اللہ والملائکۃ والناس اجمعین و ابن
عدی از عائشہ روایۃ کند رضی اللہ تعالے عنہا کہ رسول فرمودہ علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام
ان اشرار امتی اجراہم علی اصحابی و منازعات و محاربات کہ در میان ایشان واقع شدہ
است بر محامل نیک صرف باید کرد و از ہوا و تعصب دور باید داشت زیرا کہ آن مخالفات
مبنی بر اجتہاد و تاویل بودہ نہ بر ہوا و ہوس چنانکہ جمہور اہلسنت بر آنند اما باید دانست کہ
محاربان حضرت امیر کرم اللہ وجہہ بر خطا بودہ اند و حق بجانب حضرت امیر بود لیکن چون
این خطا خطاء اجتہادیست از ملامت دور است و از مواخذہ مرفوع چنانکہ شارح مواقف
از آمدی نقل میکند کہ واقعات جمل و صفین از روی اجتہاد بود و شیخ ابو شکور سلمی در تمہید
تصریح کردہ کہ اہلسنت و جماعت بر آنند کہ معاویہ مع جمعی از اصحاب کہ ہمراہ او بودند بر خطا

برخطا بر بودند خطاء ایشان خطاء اجتهادی بود و شیخ ابن حجر در صواعق گفته که منازعت معاویه رض
با امیر علیه السلام از روی اجتهاد بوده و این قول را از معتقدات اهل سنت فرموده و آنچه
شارح مواقف گفته بسیاری از اصحاب برآنند که آن منازعات از روی اجتهاد نبوده مراد
از اصحاب کدام گروه را داشته باشد اهل سنت بخلاف آن حاکم اند چنانکه کتب سنت و کتب
القوم مشحونة بالخطاء الاجتهادی کما صرح به الامام الغزالی رح والقاضی ابوبکر وغیرهما پس
تفسیق و تفضیل در حق محاربان حضرت امیر جایز نباشد قال القاضی فی الشفاء قال المالک
رضی الله تعالی عنه من شتم احدا من اصحاب النبی صلی الله تعالی علیه وآله وسلم ابابکر و عمر و عثمان
او معویة او عمرو بن العاص رضی الله عنهم فان قال کانوا علی ضلال و کفر قتل وان شتمهم بغیر هذا من
مشاتمة الناس نکل نکالا شدیدا فلا یکون محاربوا علی کفرة کما زعمت الغلاة من الافضة ولا
فسقة کما زعم البعض و نسبه شارح المواقف الی کثیر من اصحابه کیف وقد کانت الصدیقة و
طلحة والزبیر و کثیر من الاصحاب الکرام منهم وقد قتل الطلحة والزبیر فی قتال الجمل قبل خروج معاویة رض
مع ثلثة عشر الفا من القتلی و تفسیقهم ما لا یجتری علیه المسلم الا ان یکون فی قلبه مرض و فی باطنه خبث
و آنچه در عبارت بعضی از فقها لفظ جور در حق معاویه واقع شده است و گفته کان معویة
اماما جایرا مراد از جور عدم حقیت خلافت او در زمان خلافت حضرت امیر خواهد بود نه جور
که مآلش فسق است و ضلالت تا به اقوال اهلسنت موافق باشد مع ذلک ارباب استقامت
از اتیان لفظ موهم خلاف مقصود اجتناب می نمایند و زیاده بر خطا تجویز نمیکنند کیف یکون جایرا وقد
صح انه کان اماما عادلا فی حقوق الله سبحانه و فی حقوق المسلمین کما فی الصواعق و حضرت
مولانا عبد الرحمن جامی که خطاء منکر گفته است نیز زیادتی کرده است بر خطا هر چه زیاده کنند
خطاست و آنچه بعد ازان گفته است که اگر او مستحق لعنت است نیز نا مستحسن گفته چه جای تردید است
و چه محل اشتباه اگر این سخن را در باب یزید می گفت گنجایش داشت اما در باب حضرت معاویه
گفتن شناعت دارد در احادیث نبوی ثابت است آمده که آنحضرت علیه السلام در حق معاویه [illegible]

دعا کرده اند و فرموده اند اللهم علمه الکتاب ...
اجعله هادیا و مهدیا و دعاء آنحضرت مقبول ظاهر این سخن اند مولانا بر سبیل سهو و نسیان سر زده یا بغلط
و ایضا مولانا در همان ابیات تصریح باسم نا کرده گفته است آن صحابی دیگر این عبارت نیز از ناخوشی
وی خبر میدهد ربنا لا تواخذنا ان نسینا او اخطانا و آنچه از امام شعبی در ذم معویه نقل کرده اند و تاکید
او را از فسق هم بالا گذرانیده اند به ثبوت نه پیوسته است امام اعظم رح که از تلامید اوست بر تقدیر
صدق آن ادا حق بود باین نقل و امام مالک رح که از تابعین است و معاصر او و اعلم علماء مدینه مشاتم
معویه و عمرو بن العاص را بالقتل حکم کرده است چنانچه بالا گذشت اگر او مستحق شتم میبود حکم بقتل
شاتم او نمیکرد پس معلوم شد که شتم او را از کبایر دانسته حکم بقتل شاتم او کرد ایضا شتم او را در رنگ
ابی بکر رض و عمر رض و عثمان رض ساخته است چنانکه بالا گذشت پس معویه مستحق ذم و نکوهش نباشد ای برادر معویه تنها
درین معامله نیست نصفی از اصحاب کرام کم و بیش درین معامله با وی شریک اند پس محاربان جناب امیر
علیه السلام اگر کفره یا فسقه باشند اعتماد از شطر دین برخیزد که از راه تبلیغ ایشان بما رسیده است
و تجویز نکند این معنی را مگر زندیقی که مقصودش ابطال دین است ای برادر منشاء اثاره این فتنه قتل
حضرت عثمان است رضی الله تعالی عنه و طلب قصاص نمودن از قتله او و طلحه و زبیر که اول از مدینه بر آمدند
بواسطه تاخیر قصاص بر آمدند و حضرت صدیقه نیز با ایشان درین امر موافقت نمودند و جنگ جمل
که در آنجا سیزده هزار مردم بقتل رسیدند و طلحه و زبیر که از عشره مبشره اند نیز بقتل رسیدند بواسطه تاخیر
قصاص حضرت عثمان بوده بعد از آن معاویه از شام بیرون آمده با ایشان شریک شده جنگ صفین نمودند امام
غزالی تصریح کرده که آن منازعت در امر خلافت نبوده بلکه در استیفاء قصاص در بدء خلافت حضرت امیر بود و شیخ
ابن حجر نیز این معنی را از معتقدات اهلسنت گفته است و شیخ ابو شکور سالمی که از اکابر علماء حنفیه است گفته است
که منازعت معویه رض با حضرت امیر علیهما السلام در امر خلافت بود که پیغمبر علیه و علی آله الصلوة والتسلیمات معویه
را فرموده بود اذا ملکت الناس فارفق بهم از انجا معویه رض طمع خلافت پیدا شده بود اما مخطی بود درین اجتهاد
و حضرت امیر محق زیرا که وقت خلافت او بعد از زمان حضرت امیر بوده و توفیق درمیان این دو قول آنست

ن بود واقع شده است اگر مخطی است یک درجه است و محق را دو درجه بلکه ده درجه اجر در طریق اسلم در ذکر
موطن سکوت از ذکر مشاجرات اصحاب پیغمبر است علیه و علیهم السلام و اعراض از ذکر منازعات ایشان پیغمبر علیه
الصلوة والسلام وایاکم وما شجر بین اصحابی و نیز فرموده علیه وعلی آله الصلوة والسلام اذا ذکر اصحابی فامسکوا و نیز
فرموده علیه الصلوة والسلام الله الله فی اصحابی الله الله فی اصحابی لا تتخذوهم غرضا یعنی بپرهیزید از خدا
جل و علی در حق اصحاب من بپرهیزید از خدا جل و علا در حق ایشان اینان را نشانه نسازید قال الشافعی
وهو منقول عن عمر بن عبد العزیز ایضا تلک دماء طهر الله عنها ایدینا فلنطهر عنها السنتنا ازین عبارت مفهوم
میشود که خطاء ایشان را هم بر زبان نباید آورد و غیر از ذکر خیر ایشان نباید کرد البته یزید بی دولت
از زمرهٔ فسقه است توقف در لعنت او بنابر اصل مقرر اهل سنت است که شخص معین را اگرچه کافر باشد تجویز
لعنت نکرده اند مگر آنکه بیقین معلوم کنند که ختم او بر کفر بوده کابی لهب الجهنمی و امرأته نه آنکه او شایان لعنت
نیست ان الذین یؤذون الله ورسوله لعنهم الله فی الدنیا والآخرة باید دانست که درین زمان چون اکثر مردم بحث
امامت را پیش داشته همواره سخن از خلافت و مخالفت اصحاب کرام علیهم الرضوان نصب العین ساخته
اند و بتقلید جهلهٔ ارباب تاریخ و مردهٔ اهل بدعت اصحاب کرام را نیک یاد نمیکنند و امور نامناسب بجناب
ایشان نسبت مینمایند بضرورت شمهٔ از آنچه معلوم داشت در قید کتابت آورده بدوستان مرسل داشت
قال علیه وعلی آله الصلوة والسلام اذا ظهرت الفتن او قال البدع وسبت اصحابی فلیظهر العالم علمه
فمن لم یفعل ذلک فعلیه لعنة الله والملائکة والناس اجمعین لا یقبل الله صرفا ولا عدلا و هم درین مکتوب گفته
پس باید که مدار اعتقاد بر آنچه معتقد اهل سنت است دارند و سخنان زید و عمرو را در گوش نیارند مدار کار
را بر افسانهای دروغ ساختن خود را ضائع کردن است تقلید فرقهٔ ناجیه ضروریست تا امید نجات
پیدا شود و بدونه خرط القتاد والسلام علیکم و علی سائر من اتبع الهدی والتزم متابعة المصطفی
علیه وعلی آله الصلوة والسلام انتهی هذا ما تیسر لنا فی هذا الوقت من جمیع العبارات التی وقفت فی
کتب اصحابنا و ههنا عبارات اخری ایضا لکنها لما کانت متقاربة لما اوردنا اینا عدم ذکر

اخری این ہمہ بحث نسبت بمحاربین جنگ جمل و جنگ صفین بودہ کہ رؤسا آن از اکابر صحابہ
کرام بودند اما محاربین جنگ نہروان کہ ایشان بقول محققین از صحابہ کرام و لائق اجتہاد نبودند
و با وجود نبودن ہیچ گونہ محل استبہاہ از لشکر جناب مرتضوی جدا شدہ عمداً حکم تکفیر جناب
مرتضوی خواہ مخواہ نمودند پس بلاشبہہ فساق اند لیکن در کفر ایشان اختلاف است اما را
جح عدم کفر ایشان است چہ جناب امیر المومنین حسب روایات صحیح انکار از تکفیر فرمودہ اند
چنانچہ امام قسطلانی در ارشاد الساری شرح صحیح بخاری و امام نووی در شرح صحیح مسلم
و ملا علی قاری در مرقاۃ شرح مشکوۃ و ابن ہمام در فتح القدیر و دیگر علما در دیگر کتب تحقیق
آن نمودہ اند بخیال تطویل عبارات کتب نقل نہ کردہ شد فمن شاء الاطلاع علیہا فلیرجع الیہا
کتبہ الفقیر الحقیر محب الرسول عبد القادر ابن مولانا فضل الرسول الحنفی القادری البدایونی
کان اللہ لہما الجواب صحیح نور احمد اجاب من اجاب صح الجواب محمد سراج الحق عفی عنہ
ما حررہ المجیب المصیب فہو مقرون بالصواب محمد فصیح الدین قادری ؏
جاء الحق وزہق الباطل ان الباطل کان زہوقا - اصاب المجیب -
محب احمد
نمقہ العبد المہین فقیر محمد جمیل الدین احمد قادری

الجواب صحیح — الجواب صحیح

محمد فضل المجید القادری — محمد سدید الدین احمد

تمت

یہ رسالہ تصحیح العقیدہ و اہیر المعویہ در جواب قول تمتہ سید حسین حیدر ساکن دہر تصنیف
کردہ است و برائی آگاہی اہلسنت در مطبع ماہتاب ہند میرٹھ بتاریخ ۵ مارچ ۱۸۸۶ء طبع کردہ شد